

Matajur

GLASILO BENEŠKIH SLOVENCEV

Lit. 20.—

VIDEM, 1. - 15. OKTOBRA 1952.

Leto III. — Štev. 50

UREDNIŠTVO in UPRAVA via Mazzini, 10 - Videm-Udine

Naročnina: letna 400.— lir, 6 mesečna 200.— lir.

PRVO PRIZNANJE

Milanski dnevnik »L'Italia« je priobčil kar v petih nadaljevanjih dopis svojega posebnega poročevalca o vprašanju Beneških Slovencev. Ponosni smo na to dejstvo, ker je več kot očividni dokaz, da naš problem ni samo reko lokalno vprašanje, ampak zavzema državni in celo mednarodni obseg. Torej točno tako, kot smo mi že večkrat trdili in kot smo zapisali tudi v zadnji številki našega lista. Samo na ta način si lahko razložimo zanimanje tega dnevnika za to vprašanje.

Istočasno pa je to tudi dokaz, da je prav sedaj ta problem aktualen. Že večkrat smo rekli, da v loncu nekaj vre in sedaj imamo dokaz, da je v resnici tako. Kajti jasno je da milanski dnevnik prav dobro ve, kaj piše in zakaj piše.

Reči pa moramo, da je v tolikih stolicah, ki so jih posvetili našemu vprašanju, tudi kakšnih sto netočnosti. Nekatere so bile morda vnešene namerno, nekatere pa je morda zakrivila tista velika nevednost, ki jo imajo o naših problemih. Vsekakor nas zelo veseli ta dogodek, ker je med netočnostmi tudi nekaj dragocenih priznanj.

Prvo tako veliko važno priznanje je, da je vlada odgovorna za napačno postopanje z nami. Članek tu ni zavzel kategoričnega in odločnega stališča. Vendar moramo upoštevati kdo in kje je napisal in objavil ta članek, da je bil namreč objavljen v časopisu, ki v Severni Italiji usmerja katoliške množice k vladi in k demokratizaciji. To je zelo važno, ker v normalnih odnosih pomeni, da postopa vlada napram nam s preinajnim čutom pravičnosti in s popolnim nerazumevanjem našega vprašanja.

Po drugi strani pa je zelo važno, da se končno jasno in precizno priznava naš težak gospodarski položaj. Potem ko navaja potrebe naše dežele in njenega prebivalstva, govori članek o njih še precej jasno.

Ta občutek posebnih krajevnih potreb mora najti pot tudi v zarjavele možgane italijanske birokracije in davkarje: če je kakšen predel, ki ima pravico biti deležen podpor, ki se razdeljujejo ali pa so v narbutu za ljudi gorskih krajev, je to nedvomno naša dežela. Lepa stvar so slikovite ceste s česnjevim nasadi in patriotično-folkloristični kongresi na Apeninih in drugod, toda mnogo bolj važno bi bilo dobro preštudirati načrt za učinkovito gospodarsko pomoč v Nadiški in Terski dolini, kjer vlada največja beda in ga čim prej izvesti.

Poleg tega je zelo važno tudi priznanje, da tu v resnici živijo Slovenci. Njihovo več ali manj italijansko mišljenje tukaj nima takšnega pomena in se v to nismo hoteli nikoli spuščati. To pa zaradi tega, ker so občutki in mišljenje ljudi njihova privatna zadeva, ki jo moramo v demokratični vladavini spoštovati. Nas zanima predvsem priznanje, da so ti ljudje Slovenci in da govore slovenski jezik. Kar pa se tiče trditve, da tu ne gre za nek jezik, ampak samo za narečje, nimamo kaj pripomniti. Taka trditev je samo dokaz, da tisti, ki jo uporabljajo, nimajo boljših argumentov. To dokazuje tudi spretnost nekaterih italijanskih nacionalističnih krogov, ki hočejo prikazati belo to, kar je v resnici črno, ali narobe. Če bi hoteli v tem vprašanju priti do zaključka, bi bilo potrebno najprej začeti z zelo dolgo razpravo, ki bi trajala kakšno leto, da bi na koncu lahko točno ugotovili, kaj je jezik in kaj je narečje. Niti Furlani, bodisi tisti, ki živijo v svoji mami domovini, ali pa oni, ki so odšli s trebuhom za kruhom po svetu in pustili svoj prostor doma raznim Napolitanecem, še niso dosegli, da bi imperialistični geniji iz Rima priznali, da je furlanščina glavni la-

dinski jezik. In to čeprav so imeli Furlani velike učenjake in mislece na področju jezikoslovja, kot je n. pr. Grazia Dio Isaia Ascoli.

Če torej pustimo take sofizme, nam ostane priznanje, da gre tu za Slovence v Furlaniji. Navedli so tudi njihovo število. Govorijo o 25.000 in pri tem skušajo polemizirati s precej višjimi navedbami, ki odgovarjajo resnici, kakor smo tudi mi vedno trdili. Toda to barantanje s številkami, kot se ponavadi baranta in pogaja na trgu za ceno kakšnega živinčeta, pomeni, da je to prebivalstvo v resnici slovensko. Če bi tako ne bilo in bi naši ljudje odgovarjali tistim narodnim, jezikovnim in drugim karakteristikam, katere se trudijo prikazati razni posebni

Občine, ki jih ne štejejo kot gorske

Izločene štiri naše občine, ki imajo pravico do take kvalifikacije

Centralna statistična komisija je objavila prve začasne sezname davčnih občin, ki jih smatrajo za gorske predele v smislu čl. 1, prvi odstavek, zakona od 25. julija 1952 št. 991.

V Beneški Sloveniji štejejo za gorske predele naslednje take občine: Ahten, Dreka, Grmek, Erdo, Prapotno, Gorjani, Podbomese, Režija, Sovodnje, Srednja, Tajpana, St. Lenart. Iz tega seznama je razvidno, da niso šteli vse občine Beneške Slovenije kot gorske občine, ker so v njem izpustili St. Peter Slovenov, Fojdo, Torjan in Neme.

Pravijo, da pokrajinska ustanova za gorsko gospodarstvo pripravlja gradivo za dokumentacijo, ki je potrebna za vključitev tudi teh štirih, do sedaj izvezitih občin. Zakon daje namreč glavni statistični komisiji pravico, da uvrsti med gorske tudi tiste občine, ki sicer nimajo vseh potrebnih pogojev (da imajo 80 odst. zemlje v višini nad 600 m, ali razliko navzgor ali navzdol, ki ne presega 60 m in srednji hektarski dohodek, ki ne presega 2.400 lir) pa se nahajajo v enakem gospodarskem in poljedelskem položaju.

Ni potrebno dokazovati, da so naše občine kot Fojda, Sv. Peter Slovenov, Torjan in Neme v enakem kmetijsko-gospodarskem položaju kot druge gorske občine, kar jim daje pravico do uvrstitve v to kategorijo.

Ustanova za gospodarstvo v gorskih predelih je zato dolžna poizvesti potrebne korake v tesni zvezi z navedenimi iz-

dopisniki nekaterih italijanskih časopisov, potem bi lahko rekli, da je teh ljudi celo 25 milijonov. Država bi v takem primeru prav ničesar ne izgubila na svoji trdnosti.

Tako pa lahko vprašamo g. Ernesta Pisoni a in njegovega pomagača G. P. Fabretta, kako se drzneta sedaj govoriti o beneških Slovencih tako, kot bi ti v resnici obstojali, ko pa sta še pred 18 meseci trdila, da je to nek problem, ki so ga iznašli komunisti, da bi škodili državi.

V pričakovanju, da bomo dobili odgovor na to naše vprašanje, pa jima svetujemo, naj bi napravila čez drugih 18 mesecev zopet eno preiskavo. Kajti če sta v tolikem času prišla od neke prikazni do 25.000 ljudi, je možno, da se bosta čez nadaljnjih 18 mesecev še bolj približala resnici. In to je predvsem važno ne samo glede števila, ampak tudi glede značaja tega prebivalstva.

ključenimi občinami in s pokrajinskimi oblastmi, da bi se priznalo kvalifikacijo gorskih predelov tudi tem občinam, ki sedaj niso v takem seznamu.

Dr. Ramovš umrl

V Ljubljani je umrl dne 16. septembra, slovenski znanstvenik, predsednik Slovenske akademije znanosti in umetnosti, univerzitetni profesor Fran Ramovš.

Fran Ramovš se je rodil dne 14. septembra 1890 v Ljubljani. Po maturi je študiral slovensko filologijo in primerjalno indoevropsko jezikoslovje na univerzah na Dunaju in v Gradcu, kjer je leta 1914 promoviral. Leta 1919. je postal na novo ustanovljeni Slovenski univerzi v Ljubljani njen redni profesor in v letih 1934—35 je bil njen rektor. Leta 1938 je postal član Slovenske akademije znanosti in umetnosti, katere generalni tajnik je bil od leta 1942 dalje in leta 1950 je postal predsednik te najvišje Slovenske kulturne ustanove.

Tudi več znanstvenih ustanov izven Slovenije je počastilo Ramovša s članstvom. Že dolgo vrsto let prištevajo Ramovša po vsem svetu med največje slaviste naše dobe.

Prezgodnja smrt velikega znanstvenika prof. Ramovša pomeni za slovensko kulturo in znanstveni svet nenadomestljivo izgubo, ki jo bomo zelo težko preboleli.

PRI NAS IN PO SVETU

ITALIJANSKA TEKSTILNA INDUSTRIJA V KRIZI — V teku prvih petih mesecev letošnjega leta se je proizvodnja italijanskih bombažnih tkanin v primeri z istim razdobjem lanskega leta skrčila za 7% in za 25—30% tkanin iz umetnega platna. To skrčenje se je pojavilo kot posledica nazadovanja izvoza tkanin iz Italije. Zaradi te krize je bila v petek 26. septembra splošna stavka po vsem Goriškem. Tudi trgovine in gostilne so bile zaprte.

TIFUS V FURLANJI — V občini Meduno je bilo ugotovljenih 50 primerov tifusa. Oblasti so podvezle potrebne ukrepe, da bi se bolezen ne razširila.

ZATIRANJE PROTESTANTIZMA V ITALIJI — Italijanski pravnik Giacomo Rosapepe je odpotoval z letalom v Washington, da bi se posvetoval z zunanjim ministrom Achesonom glede preganjanja

protestantov v Italiji. Rosapepe je šel v Ameriko zato, da bi dosegel posredovanje ameriške vlade. Italijanska vlada ravna namreč v pogledu verske svobode kljub ustavnim jamstvom še vedno po »ukinjenem« fašističnem zakonu, ki je prepovedal protestantizem. Tako ravnanje pa predstavlja tudi kršitev italijansko-ameriške prijateljske pogodbe iz leta 1948, ki predvideva zaščito verske svobode.

ZDA USTAVILE IZVOZ KOSITERNE PLOČEVINE V ITALIJO — Italijanska konzervna industrija se vznemirja, ker so ZDA ustavile izvoz kositerne pločevine v Italijo za četrto tromesečje leta 1952. Ameriška kositerna pločevina je cenejša kakor domača italijanska.

ZNIŽAN VOJASKI ROK V GRČIJI — Grški obrambni minister je odredil znižanje vojaškega roka za pehoto. Prej je ta rok znašal od 30 do 36 mesecev. Vojaški

Kdaj bo tako pri nas?

» Za nas so pripadniki nacionalnih manjšin državljani z istimi pravicami in dolžnostmi, kot ostali. V njihovih krajih imamo napise v obeh jezikih, na sodišču in v uradnih izjavah pa je dovoljena uporaba njihovega jezika. «

Avstrijski kancler FIGL.

Mi an naši šindiki

Usakemu človeku brez, de bi se brigu za politiko, je znano an jasno, de tisti šindiki, ki so bli izvoljeni od naših ljudi na zadnjih volitvah, so usi kandidirali na demokristjanske liste. Večina telih šindikov se pogostoma pohval, de so gospodarji kamuna, zak' so jim ljudje dal zaupanje an pravijo: »mi smo bli vebrani od samih ljudi za bit njih predstavniki.« Telim šindikom pa muoramo povjedat, de postat šindik u naši daželi je zlo lahko za usakega človeka, če se upiči u demokristjansko listo. Naš ljudje so zlo vjerni an s propagando, de duó voli demokracijo kristjano voli za vjero se jih lahko prepriče, an njih glas dajo skoraj usi križu (scudo crociato).

Takuo se pogostoma zgodí, de so šindiki ali drugi konsejerji bli izvoljeni na demokristjanski listi, ki njemajo neč skupnega s kristjanstvom ne s partidom od demokracije kristjane, ampak, de so ljudi fašističnih mišljenj, celuo souražniki duhounikou. Taki ljudje se upičijo u demokristjansko listo, zak' drugač ne bi bli izvoljeni, an pridejo do kamunske bruzde. Tle pa djelajo use tuo kar jim ukažejo taki ljudi, ki ne bi smječi niti nesa utaknit u naše kamunske reči, naše interese pa pustijo naj gredó u luft. Sa je usjem znano, de par nas so neki kolonei, ki okuol, na naše stroške sevje-da, bruné an kamune vodijo po njih volji. An tisti kolonei njeso demokri-

štjani! Naši ljudje tega ne vjedó, zak' se ne brigajo za politiko, an če bi vjedli, de se pogosto djelajo po naših kamunah kosila skupaj s kamunskimi zastopniki an souražniki našega naroda, sigurno bi se temu uperli.

Namest, de bi naši šindiki djelali svojo dužnost na kamune, tuo se pravi pošteno branit naše interese za zbušjat težko življenje naših ljudi, se bahajo skupno s fašisti, s tistimi, ki so do učeraj nosil čarno srajco an preganjal naš narod an ki bi tjel iztredit iz naše cjerkve še slovensko moliteu. Ka so kristjani taki ljudí? Se z daleka ne!

Oni so naspruotni, de naši dohouniki pridgajo u cjerkvi božjo besjedo u slovenskem jeziku za de bi naši ljudje zastopil katjera pot peje u pogubo an katjera h Bogu, kaj je an kaj nje greh. Ali njeso taki ljudje celuo naspruotni kristjanske vjere? Groznuo je, toda je rjes.

Zatuo je cajt, de naši ljudje tuole spregledajo an naj se prepričajo, de naši današnji šindiki, čeglih so bli izvoljeni na demokristjanski listi, njemajo neč skupnega z vjero. Oni so se samo poslužil vjere za prit ra kamunske stolé. Kadar boju druge votacijoni takih može, ki oblačijo oučjo kožo po varhu an od znotraj so pa voučje se ne smije pošjat na kamun. Na kamun je trjeba pošjat poštene an zavedne Slovence.

Avtonomija in volitve

V zadnjih tednih se v Vidmu mnogo ugiblje o tem, kdo bodo kandidatje demokristjanske stranke za bližnje parlamentarne volitve. Zdi se, da sedanji poslanec Faustino Barbina ni več v polni mfilosti, čeprav obstoja v furlanskih demokristjanskih krogih želja, da bi postal na listo vse tiste, ki so bili izvoljeni leta 1948.

Ta padeč v nemilost poslanca Barbina je morda treba pripisati dejstvu, da je ta človek preveč nagnjen k avtonomiji. Pri tem pa ne mislimo avtonomije v smislu, da se hoče čimbolj otrešiti strankarske discipline, ampak ker je prepričan, da je avtonomija za furlansko deželo neobhodno potrebna.

Danes lahko ugotovimo, da imajo predstavniki demokristjanske stranke neko gotovo negnenje do tega problema in se ga hočejo lotiti. To pa nas ne sme varati, ker ne izvira tako nagnenje iz prave avtonomistične zavesti, ampak samo iz

dejstva, ker mislijo da je to potrebno za varanje javnega mnenja. Treba je računati, da je kljub vsemu problem deželne avtonomije zelo pri srcu vsem Furlanom. Zato je potrebno, da se tudi ta stranka usmeri danes po tej poti, če hoča računati na podporo množice volivcev.

Jasno je torej, da je treba vse, kar se danes v demokristjanski stranki govori in piše o tem argumentu smatrati samo kot nek propagandni manevar. Vendar pa pride med tolikim govorenjem in pisanjem večkrat na dan tudi kakšna resnica. Tako je važna ugotovitev, da danes javno priznavajo, da je deseta prehodna točka, ki odlaga podelitev furlanske deželne avtonomije v pričakovanju, da bo rešeno vprašanje Trsta, brez vsake podlage. Poglejmo kaj piše o tej zadevi ravno poslanec on. Barbina v uradnem glasilu demokristjanske stranke:

»Toča temu predpisu, ali bolje njegovi »začasnosti«, so skušali dati preveč važnosti. Rečeno je bilo, da bo treba sedaj najprej začasno izvesti deželno upravo z normalnim statutom in samo potem se bo lahko uveljavila uprava s posebnim statutom, ker pa je dežela z normalnim statutom še bolj daleč od one s posebnim, služi deseta točka kar najbolje za to, da se nič ne napravi. In če ni še dovolj, se skuša komplicirati vso stvar s tem, da se vnaša tudi tržaški problem, ki prav nič ne spada v to vprašanje.

V resnici ima deseta točka popolnoma drugačno vrednost, ker bi »začasnost« morala že zapasti.«

Jasno je torej, da ne obstoja danes noben pravni argument, ki bi lahko prevračil to prevaro, ki jo uporablja država že toliko let na škodo furlanskega ljudstva. Jasno je tudi, da kadar bo v resnici podeljena avtonomija s posebnim statutom, bo Furlanija lahko šla po poti napredka. Do danes pa je prav gotovo imela že mnogo škode zaradi zavlačevanja izvedbe ustavnih predpisov.

Odgovornost za to pa nosi seveda prav demokristjanska stranka.

REZIJA

ZOPET PLAZ — Pretekli teden je bila pri nas huda nevihta; padala je debela toča, po hribih pa, ki obrobajo našo dolino, je zapadel sneg in zato je temperatura znatno padla.

Moramo tudi povedati, da je nevihta letos že tretjič povzročila plaz in sicer nekako na sredi poti, ki vodi od Rezjute do Bila (Sv. Jurij). Občinske oblasti bi morale poskrbeti, da bi se zgradil obcestni nasip ali zid, da bi preprečeval plazove. Prišla bo zima in če zapade sneg bodo gotovo plazovi, kajti pesek in kamenje so se zaradi letošnjih neviht in dolgotrajnega dežja po hudi vročini, možno zrahljali. Do sedaj na srečo ni bilo nesreč, pač pa je ob hudih nalivih oviran promet.

DOBER PREDLOG — Blizu električne centrale ob reki Reziji stoji precej velika in dokaj moderno urejena zgradba v katero so se po drugi svetovni vojni nastanili finančni stražniki. Ta hiša je last občine in jo je dača takrat v najem finančnim stražnikom za malenkostno odškodnino. Mnogi izmed nas se vprašujejo kako je mogla občina dati skoraj najlepšo stavbo naše doline za tako malenkostno najemnino, ker se s tem težko krijejo celo stroški za vzdrževanje lokalov. Ali ne bi bilo boljše, da bi se ta hiša prodala na dražbi, ker v resnici občini ne služi, in bi se z izkupičkom plačali občinski dolgi? Financiarjem bi država menda lahko zgradila kasarno, ki bi bila tudi bolj primerna kot privatna hiša.

LISCECA — Pretekli teden so končali z gradnjo novega šolskega poslopja v naši vasi. Poslopje je bilo pravzaprav že lansko leto zgrajeno, letos so končali le notranja dela in učiteljevo stanovanje. Tako se je preteklo nedeljo vršila otvoritev šole, kateri so prisostvovala domače oblasti. Otroci se zelo veselo pričeta šolskega pouka, ker se bodo odšle učili v modernih učilnicah v domači vasi in jim bo prihranjeno mnogo truda, kajti do sedaj so morali hoditi v šolo v Njivo, ki je oddaljena več kot pol ure in tja vodi le slaba kamenita steza. Šola je zgradila občina na lastne stroške.

NEME

Našje judje ne boju pozabili maj tistih hudih dni, ki so bli pred osmimi leti kar so dne 30. setemberja zažgali Todeski an fašisti Njeme an pejali use judi, ki njeso utekli u gore, u koncentracijsko taborišče. Za to obljetnico se je brala preteklo nedeljo majša tu Njemah an u tej očajšone smo se tud' spomnil' 50 vaščancu, ki so umarli to' u Germanji.

CERNEJA — Dne 14. pret. mjesca e paršou med nami videmski nadškof mons. Josip Nogara, ki je veškou dosti otuok. S tom potjo e naredu predičjo an pohvalu naše judi za djelo, ki so nardili za cjerku obnoviti.

GORJANI

ZADNI DAN NOVEMBERJA NAŠI JUDJE SO KLICENI ZA ZBRATI MOŽE, KI NO ČE KUMUN VODITI

Končno videmska prefektura ne dala vjedati, ki 30. novemberja čemó mjeti to' u našim kumune votacijni za poslati ta na kumun 15 može. Votacijni so muorle biti že otuberja, ma tu našim kumune so odložil zavoj tegá, ki to e dosti judi po svjetu s trebuham za kruham, ki no če se uarniti to'u jesen.

Usjem to e znano kako no stoje reči par nas an zakuo njesmo mjeti votacijni lani. No ljetu nazat te se zdjelo, ki naš kumun on če biti spekat priključen Artinji, uzete von vast Breg an Filipan, ki so merkale biti priključene, ta parva Brdu, ta druga Centi. Itako zavoj tegá par nas no njeso judje nardili kandidatih list an takoviš so nam poslali komisarja prefeticeja.

Ljetos ne vjemó šče kako no boju judje nardili. Oku no pravijo nekateri, ki Breženi an Filipanjeni no ne boju votali za majedno listo zavoj tegá, ki no ne marajo stati šče pod Gorjani. Druzi no pa pravijo, ki judje tje dveh vasi s pomočjo tje od Sokreta an družih no če narditi sami listo prout tjem od Gorjan. Če te zadnje čakere so rjesne, čemó vdati to' u našim kumune, ki no če se garo djelati za mjeti redine od kumuna u roke Lahí an Slovenji an na taka rječ na bi tjela biti rouá tu naših krajah, zak' njesmo šče vidali Slovenje, ki no se ložita sami za ta na kumun priti.

Filipanjeni an Breženi no majó razon tuo narditi, zak' na bi tjela ura biti, ki no se oni meja u časah roke to' u ku-

munne. Odkar ve se naordamo to nje bo šče neá šindika, ki on bodi od tje dveh vasi an zatuo tele so bé simpri zupuščené. Laški šindiki so simpri djelali koj za rjev vasi, za slovejske vasi so se naordali koj kar te koventalo jim storti plačati tase. To e Breg, ki in plen 20 sekul on je brez cješte an brez luči, za ne pravili od škuol an družih reči, ki no koventajo. Malo več so nardili šče tu Filipanu. An tuole medtjem, ki naš kumun e naredu velike debite, ki anjelé no muorejo plačúati usi. Zatuc na bi tjela biti ura, ki no naši judje se zvejajta an no uzomita redine to' u roke od kumuna an no vicitá odpraviti ta otu use to gnjile, ki to more biti notre. Ta na kumun to má poslati može, ki no znejta djelati naše interese brez bizunje naš uočofajti tu debite, ki no boju djelali kandidatne liste.

BRDO

So neketeri poslani od tje, ki no bi tjeli rado vidati naše judi injorante, ki no oku hodijo pravič, ki no ne pošijajta starši svojih otuok tu škuole čje u Gorico. Zatuo ve muoremo povjedati staršim, ki no majó dobró intencjon sve otroké vidati školare, ki no ne poslušajta jih, zak' to nje rjes tuo, ki no teže pravijo. Škuole tu Gorici so governative an programa, ki no otrokám uče on je dnak tej tu usjev taljanskin škuolan s difarencijo, ki otroci no se uče tu njih jeziku an takoviš no pridejo von šče buj školani.

TAJPANA

PROSNID — Zlo hudo se je ponereču u gozdu, kjer je djelu okuol darv, naš vaščan 38 ljetni Simic Dominik. Mož je žagu drvá u gozdu an takuo je deb' o enega drevesa padlo nanj an mu tu prso hudo udarilo.

Udarilo ga je tud' na nogo an po drugih krajah telesa. Nesrečni mož je bu

ŠT. LENART

NOVO POKOPALIŠČE V KOZICI

Smrt ne čaka na birokrate

KOZICA — Naši marličí ne boju imjeli vič potrebo parsnemat klabuka Št. Ljenartu! Skuoze stuo an stuo ljet smo jih muorli nosit' za debelo uro deléč dol h Št. Ljenartu, kjer smo spadali pod fairo. Odkar smo se odtargali od fare an zadobil autonomijo naše cjerkve, smo nimar željel mjet autonomijo šče za naše marličé an rjes zadobil smo jo u telim prestopnim ljeté 1952.

Pa kakuo takuo na naglim? Puno an puno ljet smo željel imjet naš britof; prošil an pisal smo na use kraje. Puno obljub so nam nardil, marličé smo muorli pa nimar jih deléč nosit. Takuo je bilo šlo naprej do zadnjega dne, če naš prečastiti gaspuod nje bio korajžno najdu drugo pot. Naš gaspuod je paršú od krajou, kjer ljudje njeso oucé ku mi druž', ki se potolzžimo samo z obljubami. Zatuo on je vjedu kakuo če bit' stuort', če se čé imjet kjek. Kupu je adno lepó njivo u Dolenjanih an te parvi, ki je umrú, ga je podkopá u teli novi britof.

Takuo 84 ljetni stari Bledič Anton je te parvi odkar je svjet, ki je bu podkopan u rjes domači zemlji. Tala novica je zganila naše daželne oblastnike, ki so hitro parletjeli u Kozico gledat tisto njivo, ki je bila odločena za novo pokopališče an takuo smo sigurni, de u malo cajtá boju u redu use karte bollate, use »perizie«, »usi progettie«, use »comissioni sanitarie« an tudí denar bo paršú od kajšnega kraja za obzidat novi britof. Korajža veljá!

Anton Bledič naj le u miru pošiva u novim pokopališču; ne bo dougo sam. Adán za drugim usi Koščani mu pridemo djelat družbó.

SOVODNJE

MATAJUR — Preteklo nedejo je paršú h nam geometer Tosoni iz Vidma za preštudirat na mjestu kakuo an od kje bo trjeba parpejat vodó u našo vas. Ljudje so mu pokazal ljepo zvjeralo, ki sto-

IZ NAŠIH VASI

peljan u videmski špitau an bo muoru se zdravit en par tjednu. Upamo, de bo hitro ozdravu.

PLATISČE — pretekli tjedan se je ponereču naš vaščan Ivan Sedola rancega Alojza. Mož je šu kot po navad zvečer spat an ker za prit tu njegá kamru muora nardit več škalinou, kar je paršcu do končá se je resrečno spodarsniu an se zvalou dol po ščali. Mož se je zlo udaru an mal je mankalo, de nje zgubuc, zak' ga je pru na obraz zadelo. Nesrečni mož bo muoru se zdravit za več cajtá.

KARNAHTA — Dne 21. setemberja ne umarla Terezija Zefonka, stara 92 ljet. Rencá Terezija te ba najbuj ta stara ne samo od naše vasi, ma od cjelega našega kumuna. Na pogreb, ki e bi drugi dan, te šlo dosti judi iz naše an od družih bližnjih vasi.

VISKORSA — To nje dougo od tega, ki so začeli djelati azilo (otroški vartec) šče tu naši vasi. Za tole djelo narditi najbuj e se trudou naš ospuot, bikeremu ve muoremo priznati največ merita. Vartec za naše otroké no koventá tu naši vasi, ki to e najbuj ta velika tu našim kumune. Zatuo ne stuoimo nazat stati taki ljepi inicijativi, ma pomajmo več ki ve moremo.

DEBELEZ — Smo šperali, ki ljetos no če nam narditi škuolo, ma na žalost te šlo use obečuvanje von po Varhu. An ki »Matajur« e večkrat pisou oré čez tole rječ. Mamó kambjati taktiko če ve čemó mjeti kej tu naši vasi. To ma naše otroké daržati par hiši an zat četa vidati kako no če soboto narditi škuole. Takoviš so nardili šče drugje.

AHTEN

Čez malo timpa no če horé lošti specjarijo šče tu Ahtnu. Tuole smo zvjela' ta na kumune od našega šindika. Judje so zlo kontenti, zak' takoviš no ne boju

mjeti več bizunjo hoditi po medizine tu Njeme ali tu Fojdo.

PORCINJ — Prete'li tječan je paršila tu našo vas skupina intelektualceu za vdati našo cjerkou. Predusem so zlo merkali stari napis, ki on je ložen ta na nej fačadi. No pravijo, ki te napis e bi naret par starim an od njegá so mogli zvjedati, ki naša cjerkou re ba nareta od nekega slovejskega zidarja.

FOJDA

PODKLAP — To nje dcugo od tega, ki na cjesti, ki na vozi od naše vasi tu Fojdo so obrjetli no bicikletu, ki to se ne vje, ki jo je zgubu. Te interesani človek o more se obarniti n fuodskim karabinjeram za jo mjeti nazat varajeno.

CENEBOLA — Naša cjeakvena komisija je sklenila, de usi judje naše vasi, ki no senc prodajajo muorajo dati 50 lir za usak kuinalt prodanega sena za cjerkou. S soudi, ki boju spravljeni boju cjerkou obnovili. Judje njeso naspruotni tej dečizjoni, samo bi tjeli rado vidati, ki to hitro začni z djelom.

TORJAN

MAZEROLE — Njesno šče vidali odkar naša vas obstoja tulku poglavarjeu med nami, kot dne 21. setemberja kar so nardili auguracij novega otroškega vartca. U našo vas so paršli ta dan nadškof Nogara, prefektou zastopnik Dr. Piva, predsednik O.N.A.I.R. Granello, deputat Caron, kolonel Olivieri, kolonel Garofalo, kolonel od karabinjerjeu Fattuzzo an več drugih majših poglavarjou. Je bla tud banda muzikal od Orzana, ki s svojo muziko je zlo razveselila naše žalostne ljudi. Naši ljudje so ob tisti priliki nardili velike arke na cjesti pred vasjo, sa tuo je bluo potrjebno, zak' od kar obstojajo Mazerole nje šče robedan h nam paršú za vidati kako živimó. Nadškof je nardiu predičjo po taljansko an povjedu de ONAIR uči otroké takuo kot se žeijo

»campagna granaria«, »sistemi razionali« an takuo napri. Je trjeba h nam pošjat take ljudi, ki znajo po slovensko učit, če čejó, de se naši ljudi naučijo an takih mislemo, če ne manjka, zak' nam je znano, de je puno Slovincu, ki so študirali o kmetijstvu.

SV. ŠTOBLANK — Zlo je razveselilo naše ljudi, de ljetos boju učile u naši šuoli samo domače učiteljice an de ne bo več tiste, ki nje tjela čut, de naši otroc se poguarijo po slovensko. Troštamo se, de bo paršú cajt, de boju tud' u slovenskim jeziku kjek se naši otroc učili.

GRMEK

Dne 21. setemberja smo mjel na brjeju Sv. Martina naš ljetni praznik (Kvatarenco). Kot usako ljetu so tud teli krat domačini preskarbel nest vino h cjerkvi Sv. Martina, ki so ljudi lahko takuo pili kar so paršli od maše. Praznik je bu zlo ljep, zak' je bluo tud lepuo ureme. Kar so se ljudje ga tud napil so začele odmjevat deleč na okuči domače pjesme. Na Prijevale za Karalcom so mladinci organiziral tud ples. Praznik je končú zlo veselo; ljudi je paršlo puno od bližnjih an dejnih krajah.

TOUČO SMO MJEL — Pretekli tječan je toučan an kozomór groznou zadjela nekajere vasi našega kamuna. Potuklo je grazduje an drugega sadja, ki nje bu šče pobran. T'kaj ji je bluo, de se je šele drugi dan videlo u nekatjerih mjestih velike kupe touče, ki se nje bla šče raztačila. Narbuj zadjete vasi so ble Gorenje an Dolenje Brdo.

HLODIC — Dne 23. setemberja se je pri padcu zlomu rokó 7 ljetni Klodič Aldo (Tedolenjih). Mladega puobča so hitro pejal u Čedad u špitau, kjer bo muoru se zdravit najmanj dva tjedna.

SREDNJE

Pretekli tjedan je našel smrt naš občan iz Tarbijá, Hubert Barbato. Nesrečni mož je darvá vozu iz naše vasi u Krmin. Na cjesti, ki vodi od Čedada do Krmina, blizu Spese je ranci Hubert teu sednit na voz, a use kaže, de ubogí mož je padu na tla an takuo bu povožen od težkega voza, ki so ga konji ulekli an takuo je bu zmekčan od koles.

naše družine, takuo kot čé cjerku an patrija. Kar je končala velika »fešta patriotika« so poslali tud' telegram De Gasperiju, za se zahvaliti guvernou, de je dau nardit tak velik otroški vartec.

Par tisti »fešti patriotike« muoramo pa povjedat, de De Gasperiju so pozabili pisat na telegram, de Mazerole je vas slovenska an ki kot taka bi muorli otroké učiti u šuol an u otroškim vartcu u njih maternem jeziku.

SV. PETER SLOVENOV

Pred kratkim usi naši može so se zórali na kamune za pregledati nou elenko kumunski dajil, ki ljetos boju muorli plačat. Ob tisti priliki je paršú iz Vidma tud' nek poglavar, kateremu so naši domačini razložili kakuo je par nas težkou življenje. U tistem cajtú so tud povjedali, če kamunska komisija za dajila nje pravično nardila svoje djelo. Videmski poglavar, ki je poslušu pritožbe naših može jim je potlé odgovoril, de Italija je uboga dažela an de muoramo zatuo plačuvat dajila kamunu an daržavi, zak' drugač bi se ne mogli živjet. Ljudje se vjeda, so si pričakoval, de bo poglavar jim dau zadoščjenja s tjem, de se znajšajo dajila an zatuo ga njeso niti poslusal, ampa so kar damú se varnil kumruč. Zlo interesantno je, de njeso paršli može od kamunske komisije, ki so gor naložil visoke dajila. So se usi skrili, zak' sadá se boje ljudi. Oni se dajejo adnemú drugemu kriudo za visoke dajila, ki ljetos muorajo družine plačat.

AŽLA — Pred kratkim je umrú naš vaščan Adam Skrinjer u 82 ljet starosti. Ranci Adam je puno ljet živu po svjete kot emigrant, sa je prehadu uso Ogarško, Nemčijo an Ameriko. Po dougih ljetih se je varnú čamú h svojimi domačini an z njemi preživu zadnje ljeta. Na zadnji poti ga je spremilo dost vaščanou.

DOLENJI BARNAS — Smo zvjedili, de ljetos se bo drugič odparla šuola u naši vasi. Kot je znano so jo lansko ljetu zaparil, zakí šče mi na vjemó. Ljudje so zlo zadovoljni, de so mu nazaj varnil školou, zak' takuo naš otroc buodo ošparali dost truda, ki so ga mjel za hodit se učit u Špjetar.

Inšpektorat za kmetijstvo (Ispettorato provinciale di Agricoltura) bo ljetos imeu u naši vasi več konferenc na katjere buodo učil kakuo se muora djelat za imjet več pardjelka žitaric.

TARPEČ — Naša vas spada pod špjetarski kamun, ki je deleč več kot no tuo hoje. Tuo je precej deleč an zatuo bi bluo buojš, de bi se naša vas priključila sovodenskemú kamunu, ki je tle bizu nih deset minut. Donás, ko je taka velika burokracija an je trjeba nimar novih dokumentou, ljudje zgubjajo zlo cajtá za hodit na kamun u Špjetar. Tista nova uprauna razdelitou je že od dougo cajtá zaželjena od naših ljudi.

PODBONESEC

Videmsko sodišče poziva use tiste, ki kaj vjedo o našem vaščanu Paulu Birtiču, sin Valentina, rojen u Podbonescu 28. januarja 1909 an ki je šu u partizane ljeta 1944, naj tuo povjedo sodišču. Birtič odkar je stopu u partizane se nje več varnú damú an od njegá se neč na vje.

STUPCA — Potlé, ki so tulku pisal usi žornali, de u naši vasi njemamo vode za pit so pretekli tjedan paršli videmski poglavarji gledat našo vas an se zanimal od kje bi se lahko parpejalo vodo. Troštamo se, de se bo tud resnično kaj nardilo.

POŠTA

Blazutič Alojz — Rue Maupassant, 12 — Paris — Prejeli smo tvoje písmo v katerem nas prošiš, da bi se zanimali za tvojo pokojnino. Ugodili smo tvoji želji in ti sporočamo, da smo izvedeli na tozadevnem uradu, da bo prošnja kmalu rešena.

Kosov iz Nadiške doline — Za izplačilo vojne škode za premičnine ali za dobiti na račun, morate napraviti prošnjo na Intendenza di Finanza v Videm in priložiti sledeče dokumente: ubožno izpričevalo (certificato di povertá), izjavo okrajnega davčnega urača, da ne posejuate imetja.

Tomažič Anton — Calle Martin, 492 — San Salvador — Písmo smo prejeli in tudí prispevek za tiskovni sklad. Najlepša hvala za vse. Na nov naslov bomo začeli pošiljati časopis s 1. oktobrom t. l.

Viskorša nekdanj in danes

Za tistega, ki prihaja iz ravnine, je najkrajša pot do Viskorše ona, ki pelje po Terski dolini. Iz doline se povzpne na hrib, kjer stoji Brdo in preko razvodja med Tersko in Karnahsko dolino pri Sedlišču, ki mu pravijo domačini Prieseka, kmalu pridemo v predel, kjer breg ni več tako strm, ampak postane skoraj raven. Tukaj leži vas.

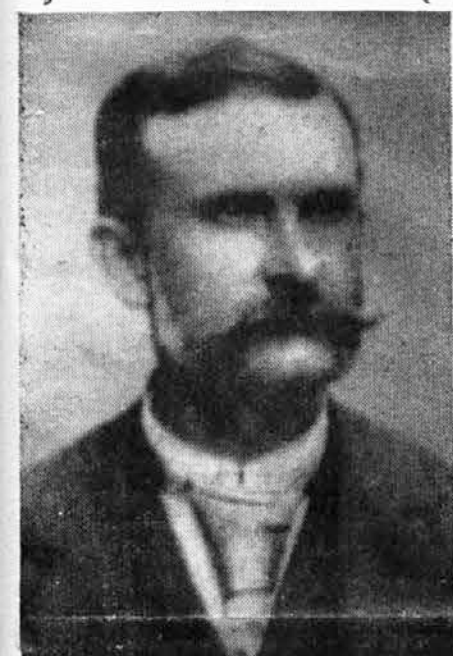
Viskorša se deli v dva dela, gornji, na višini 612 m nad morjem in spodnji na višini 496 metrov. Med obema deloma stoji cerkev (m 588). To je cerkev sv. Mihaela, ki je bila nekoč posvečena sv. Lovrencu in Danjelu. Vas ima še eno cerkev, Sv. Trojice (m 656), ki pa je bolj od rok proti sedlu Prieseke. Njena glavna zanimivost je krasičen razgled iz nje-nega preddvorja in ugoden vtis, ki napravi na človeka ko jo opazi, kako se odraža njena belina med zelenjem polja in travnikov. Nekoč je bila ta cerkev posvečena sv. Vidu in Modestu in je imela tudi pokopališče. To se bo zdelo morda čudno in ne moremo razumeti vzroka, ker je služilo pokopališče samo za Viskorše, nikoli pa ne tudi za Sedlišče, ali

ruša. Tako se imenuje tudi divja rastlina jerebika, ki rodi rdeči plod in ki je očitno nekoč bila zelo razširjena v teh krajih. Kako se je to ime spremenilo v sedanjo Viskorša, ni mogoče točno ugotoviti. Lahko da je nastalo tako, da so pred staro ime stavili predlog »Vis« in so ostali del imena skrajšali. Pri tem moramo pripomniti, da je značilnost krajevnega narečja tako krajšanje imen, da bi jih lahko hitreje izgovarjali (žena = žená; ljudi = judi) in da ta beseda v domačem narečju nima točno opredeljenega zvoka. Nekateri (Terska dolina) izgovarjajo Viskurša, izgovarjajoč pri tem dolgi in zaprti u, kot bi bil kakšen dvoglasnik.

Ime vasi bi torej na ta način izhajalo iz imena nekega sadu, kar bi popolnoma odgovarjalo današnjemu položaju Viskorše, ki je jabolko spora med občinama Brdo in Tajpana.

Dejstvo je, da je imela občina Brdo vedno namen odcepiti Viskoršo od upravne enote v Tajpani, kamor sedaj spada, in jo priključiti k svoji občini. V resnici ima prebivalstvo Viskorše zelo tesne vezi z onim iz Sedlišča in iz Brda, kar je razvidno tudi iz men oseb, iz narečja in če hočemo tudi zaradi bližnje lege in podobnosti svojega geografskega sestava iz česar sledi, da imajo tudi enako gospodarstvo. Poleg tega pa je za prebivalstvo Viskorše bolj prikladno hoditi v Tarčent, kot pa v Neme in je tudi cesta krajša: 11 km namesto 13. Če bi se torej zgradilo cesto preko Prieseke, bi s tem ustvarili direktno zvezo Viskorše s Tarčentom in bi bila možna posebna avtobusna linija, ki bi služila lahko tudi za vas Zavrh.

PETER NOVAK

Dne 26. septembra je preteklo 30 let odkar je umrl naš rojak Peter Novak-Sklevžičev iz Podbrda v Terski dolini. Umrl je v Slovenski Bistrici na Štajerskem, kjer je tudi živel in neumorno deloval med tamkajšnjimi Slovenci na narodnem, političnem in gospodarskem polju. Slava njegovemu spominu!

Brdo, ki so tako v cerkvenem, kot v civilnem oziru bili v preteklosti vedno ločeni od Viskorše. Vasi v Terski dolini so bile pod cerkveno oblastjo župnika iz Cente in pod svetno oblastjo gospodov Frangipanonov, dočim je bila Viskorša (in vse druge vasi Karnahske doline) odvisna od župnika v Nema in od gospodov Savorgnanijev, ki so zlasti od leta 1300 dalje razširili svojo oblast na nove predele zemlje.

Iz tistega časa najdemo tudi prvo cerkveno omembo vasi, medtem ko nam je znano, da se leta 1455 prvič omenja obstoj obeh cerkva v Viskorši.

Viskorša se je nekoč imenovala Osko-

Deloma je tu vzrok, da ne pride nikamor naprej načrt za to cesto, ki bi med drugim stala kar 34 milijonov lir.

Današnja Viskorša je nedvomno največja in najbogatejša vas v tajpanski občini in nekateri so celo mnenja, da bi lahko postala samostojna občina. To bi bilo vsekakor preveč, toda v preteklih stoletjih je bila Viskorša v resnici avtonomna občina v času, ko so se »soseske« upravljale same. Medtem ko so druge vasi tvorile take »soseske« po več vasi skupaj, je bila Viskorša sama zase, in najmogočnejša v Karnahski dolini, tako, da je zahtevala, naj ji bodo v cerkvenem oziru podložne tudi druge vasi. Ta manever pa ni uspel samo zato, ker je njena lega neprikladna za dohod iz ostalih vasi Karnahske doline.

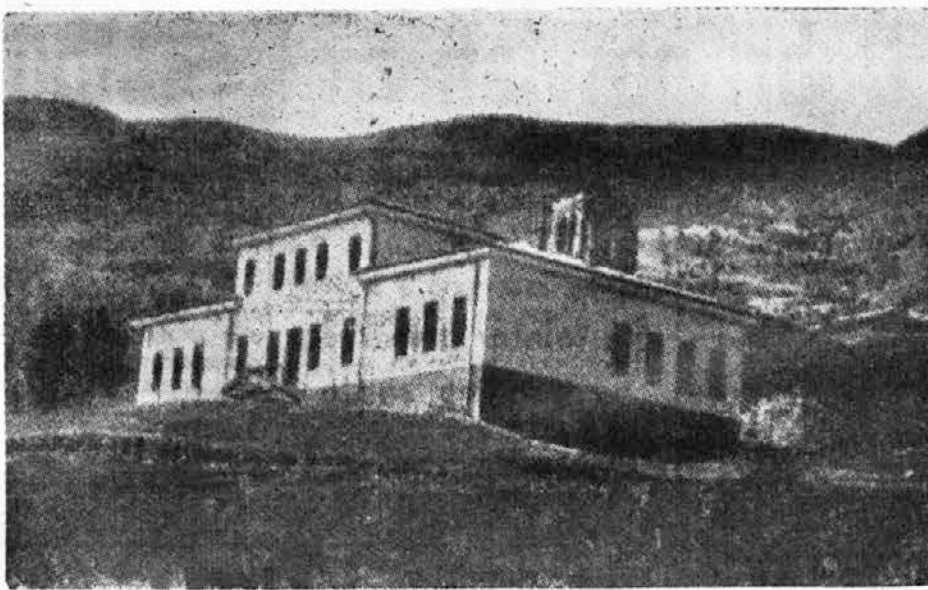
Župniki v Fojdi od 1328 do 1920

V prejšnjih številkih »Matajurja« smo napisali članek o župniki v Fojdi, v katerem smo dokazali, da je že v najstarejših časih imela ta župnija vedno po enega slovenskega župnika, ali takega, ki je vsaj poznal slovenščino. To je bilo potrebno, da je lahko vršil svojo službo med verniki župnije v Fojdi, ki so večina Slovenci. Tu spodaj objavljamo seznam vseh župnikov, ki so služili v fojdski župniji od leta 1328 dalje in odkod so prišli sem. Zanimiva je ugotovitev, da je večina župnikov bila Slovencev ali Hrvatov, ki so prišli celo iz Dabnacije.

Iz župnijskih arhivov je razvidno, da

je bil prvi župnik v Fojdi neki Lupo iz Vidma, ki je bil devet let tudi za notarja pri fevdalski družini Cuccagna. To sega v dobo od 1328. Od 1339 do 1345 je bil za župnika neki Ivan; od 1345 do 1365 Gabriel iz Vidma; 1365—1374 Ivan Battista; 1374—1393 Anton; 1394—1399 Lovrenc; 1400—1421 Ivan Guerra; 1421—1428 Filip; 1429—1437 Klement; 1437—1444 Ivan iz Milj (pri Trstu); 1444—1447 Robert; 1448—1456 Ivan iz Justinopolje; 1456—1461 Ivan; 1461—1475 kanonik Lenart iz Trsta; 1475—1484 Tomaž iz Sibenika; 1484—1485 Nikolaj iz Dubrovnika; 1486—1486 Ivan Pizzuto; 1486—1489 Kvirin iz Bužeta; 1490—1502 Girolamo de Stefani iz Tržiča; 1502—1507 Ivan Quirini iz Benetk, ki so mu odvzeli župnijo, ker v njej ni prebival; 1507—1508 Andrej iz Kobariča na podlagi zaključka neke tožbe; 1508—1509 Simon z otoka Krka; 1509—? Andrej iz Kobariča; 1536—1555 Candido iz Pušje vasi; 1555—1569 Girolamo de Zucchi, klerik in kanonik v Ogleju; 1571—1597 Ivan iz Zadra; 1597—1639 Julij Genuzzi iz Fojde, ki ga je posvetil za duhovnika patriarh Barbaro; 1640—1647 mons. Girolamo Razzi; 1648—1677 mons. Carlo Blazeo iz Vidma; 1677—1682 Anton Molini iz Lavariana; 1682—1722 Dominik Serefini; 1723—1759 Vincencio Tullio; 1759—1764 don Ivan Battisti iz Ažle; 1774—1794 don Ivan Krstnik Komel iz Nem; 1795—1827 don Valentin Colauti iz Buie; 1828—1847 don Angelo Domenico Barnaba; 1847—1882 don Angelo Leonarduzzi; 1883—1897 don Jožef Bernic iz St. Lenarta; 1897—1909 don Luigi Quarnasi iz Vidma; 1913—1918 don Pietro Culot iz San Tommasa 1919—1920 don Leone Mullone iz Senčurja pri Cedadu.

Novo raznarodovalnica naše dece v Mažerolah

Dne 26. septembra so otvorili z veliko svečanostjo nov otroški vrtec (scuola materna) ONAIR-ja, katerega namen je vzgajati našo deco v protislovenskem duhu in jo odtujiti materinemu jeziku.

Primerjava narečij iz Beneške Slovenije

V zadnji številki našega lista smo pisali o narečjih v Beneški Sloveniji, danes priobčujemo pravljico kot primer kako se govore ta narečja, da jih bodo mogli čitatelji primerjati s književno slovensčino.

Književna slovenščina:

Neki človek je imel dva sina: in najmlajši med njima je dejal očetu: Oče daj mi del imetja, ki mi pripada. In razdelil jima je imetje. In malo dni potem je mlajši sin pobral vse svoje imetje ter odpotoval v daljno deželo in tam napravil svoje imetje z razuzdanim življenjem.

In ko je bil vse napravil, je nastala velika lakota v tistem kraju in začel je stradati.

In šel je ter stopil v službo k nekemu meščanu v tistem kraju. In poslal ga je na svojo pristavo svinje past. In želel je nastiti se z luščinami katere so svinje jedle, pa mu jih nihče ni dal.

Prisel je k sebi in dejal: koliko dni narjev in hiši mojega očeta ima obilno kruha, jaz pa tukaj od lakote umiram. Vzdignil se bom, pojdem k svojemu očetu in mu porečem: Oče, grešil sem zoper nebesa in zoper tebe! Nisem več vreden, da bi se imenoval tvoj sin; daj, da bom eden tvojih hlapcev.

In vzdignil se je in prišel k svojemu očetu. Ko pa je bil še daleč, ga je zagledal njegov oče in mlo se mu je storilo in prišel je, oklenil se ga okoli vratu in ga poljubil.

Narečje nadiških Slovencev:

Njeki človek je imeu dva sina; an te najmlajši med njimi je jau oči: Očá, dajmi part imjenja, ki mi gre. An jima je razdeliu imjenja.

An 'no malo dni potlé te mlajš' sin je pobrau use svoje imjenje an je odšú u dejno daželo an tam je zapravu use svoje imjenje z razuzdanim življenjam.

An ko je biu use zapravu je nastala 'na velika lakot u tistim kraju an je začeu stradat'. An je šu an je stopu u službó h njekemu mjestjanu u tistim kraju. An pošju ga je na svojo prestavo svinje past. An želú je se nasitit' z lušnjami k'tere so svinje jedle, pa jih ni nobedan dau.

Paršú je pa sam h sebé an je jau: kulku hlapcu u hiš mojega očet' ima obilno kruha, jest pa tle umiram od lakot'. Uzdignu se bom, pojdem h svojemu oči an mu porčem: Očá-grešiu sam prucit nebesam an prucit tebé! Neá več njesam urjedan, de bi se imenovú tvoj sin; daj, de bom adán tvojih hlapcu.

An vzdignu se je an paršú h svojemu oči. Ko pa je bliuo šelé deléč, ga je zagledu njegá očá an mu je mlo stuoilo an parteku je, oklenú se ga je okú uratú an ga je poljubiu.

Narečje terskih Slovencev:

Neki človek 'e mou dua sina; anu te boj mali e džau oči: Očá, dejmi part od rčube, k' na me gre. Anu jim 'e razdeliu rčubo. Anu zát za no malo dni pótém, te boj mali sin 'e souse pobrau anu 'e šou tje na 'ne kraje deléč anu tačje 'e snjedou sò uso suojo rčubo z 'njem hardim življenjam. Anu kadár 'e snjedou souse ne paršá 'na velika lakot to' u teh krajah, anu e začeu štantati. Anu e šou anu 'e paršou na djelo ta'h nekemu gospodarju to' u telih krajah. Anu 'e a poslú to'u njeá planino prasé past. Anu 'e to'u se najesti z kozulami, k' so jedli prasci, anu majedan mu jih nje dau.

Anu 'e paršou spek náse anu 'e džau: kaj djeloucou to'u hiši meá oči no ma jó dosti kruhá anu ja tle 'marjem za lakotjo.

Čon ustati ano jeti ta'h memú oči an mu rejči: Očá, san naredú hrjeh kuintri nebesam an kuintri tebé! Njesan več denj, da se kličem tuoj sin; daržajne, da bom dan od tuojih ójedloučou.

Anu 'e ustóu anu 'e paršóu ta'h njeá oči, Kar e bi šenjë deléč 'e parmerkou njeá očá anu nu se usmilóu, anu 'e hitóu anu se 'e parjeu ókou njeá šije anu a 'e bušnou.

Narečje rezjanskih Slovencev:

Nek' človek je mou dua sina; anú nejmlajši ta med njemi je rékou oči: Očá, dejeme part od roube, ke me gre. Anú jin je razpartiu roubo. Anú dopo za no malo dni te nejmlajši sin je pobrau use anú je šou ta'u no dolino dš-éč anu tam je snjedou uso njegá roubo z no frožno živjostjo. Anu kadár je use snjedou je ustala 'na velika lakot u teh krajah anu je začeu štantati.

Anu je šou anu je paršou na dilo ta'h nekemu gospodinu ta'u teh krajah. Anu iti ga je poslú tu njegá planino past prasce. Anu je téu se naésti s kosolami ká so prsci jedli, ma ušči nu jih je čau. Anu je paršou nase, anu rekóu: Muč dilaucou tu' hiši megá oči majó kárje kruha, anu ja izde 'marjem za lakotjo.

Čón ustati ano čón iti ta'h memú oči anu mu réčem: Očá, sen zgrišiu pruc tebé inu pruča nebam; nisinu nikar veá uridá, da bom kličem tuoj sin; daržimi koj za 'negá tuojih diloucou. Anu je ustóu anu je paršóu ta'h njegá oči.

Kedár je biu šelé deléč, ga je vidu njegá očá anu mu je se usmilóu, anu je létóu, anu se je parjeu za njegá šijo anu ga je bušnou.

IVAN TRINKO:

NAŠI PAGLAVCI

CRVICE IN SLIKE IZ BENEŠKE SLOVENIJE

Zgodbica o gnezdu

Pomlad gre h koncu. Dan je do čuda krasen. Nebo se tako čisto in prisrčno smeje, raztegnjeno čez bogato naravo, da se ga mora veseliti vsako čisto in preprosto srce. Kdor le more, hiti na dan, od izživelega starca do paglavcev, polnih kipeče sile. Komur ni dano, pa misli; srce in duša mu uhaja hrepenče v radostni svet, kjer življenje silno valovi po žilah obnovljene narave.

Kamorkoli se obrneš, vse je bujno zelenje in pester svet. Vse je skrivnostno, svečano. Opojni vonj plava in se ziblje v lehkotnih sunkih po prozornem ozračju. Iz slednjega grma ti udarja na uho živočno ptičje gostolenje in čivkanje, ki

se z drobnim cvrčanjem murnov in koblic, z mehkim šuštenjem mladega listja in s čistim žuborenjem vode po jaskih zedinja v splošno, divno soglasje v proslavo neskončne božje dobrote.

Kdo naj ne silí ven iz zadehlih sten v blaženo podnebje, v ta veseli praznik matere narave?

»Tata, ali grem z vami?« vpraša mladi Lojzek očeta, ki se pripravlja na delo v oddaljena Skrilca. Deček že več dni sarja o cvetnih tratah in zeleni meji, prepolnih vsakojakih ptičev. Jej, jej! Kako lepo pojejo in kako je krasno tam dole! Reka tako lepo buči po dolnici med čehičim vrbjem in med golimi skalami!

In oni veliki gozd! Moj Bog, kako se lahko hodi pod košatimi bukvami po starem stlačenem listju. Bukve so gladke, visoke in ravne kot sveča, v lepih gručah okoli trnih ostankov posekanih čebel. Gabrov tudi ne manjka in klenov in brestov in jesenov in javorjev.... In pa celo bujno vsakojako grmovje s pozno cvetočimi črešnjami in z osamelimi jeseni. Koliko ptičev poskakuje in frfoče pod gosto spleteno streho! Pode se, lovijo se, igrajo žvrgole in gnezda znašajo. Oh jej, gnezda in male ptičice notri! To, to! —

»Tata, ali grem z vami?«
»Kaj boš tam? Predaleč je. In šola? Ali ne greš v šolo. Kaj?«
»Ne! Danes imamo prosto. Ali grem torej z vami! Grem, grem!«
»No pa pojdi, ker imate prosto. Samo da me ne boš motil pri delu in silil domov!«
»Ne bom ne. Lepo je na Skrilcah; ves dan bi tam ostal!«
»No, no! Naj ti mama da kruha, da ne boš lačen.«

Deček je silno vzradoščen tekkel iskati mamo in kmalu je bilo vse gotovo. Ubrala sta pot dol med vaškim poljem. Povsod so ljudje delali.

»Bog daj!« so odgovarjali delavci z njiv.

»Kam pa greš, Lojzek?« je vprašal njegov mladi tovariš in prijatelj Toninec, ki se je dolgočasil pri svojih v njivi.

»Na Skrilca.«
»Ali grem s tabo?«
»Pojdi, če ti pustijo. Pojdi, pojdi! Lepo bo tam dole.«

»Stric ali smem z Lojzkom?« je vprašal starega strica, ker ni bilo očeta zraven.
»Kaj preče mama?« mu odgovori stric.
»Recite ji, da sem šel z Lojzkom; saj bo zadovoljna, saj vem.«
»Hm, saj vem! Česa vsega ne veš! Pa saj ne ostaneta tam dol, neli Lojzek?«
»Za južino bomo doma, kaj ne, tata?«
»Bomo, bomo. Le pusti dečka le, Lovro! Saj itak nič ne dela tukaj.«

In tako je Lojzek z velikim veseljem dobil tovariša. Oba sta bila zadovoljna. Moj Bog, saj je stokrat lepše na prostem,

nego tčati med golimi stenami v šoli.

Dečka sta kramljala in modrovala grede po poti. Ko pa so prišli s polja na prosto, sta začela letati in skakljati. O tem, kar jima je najbolj pri srcu, o gnezdih namreč, nista govorila: bala sta se Lojzetovega očeta, da jima ne prepove laziti za njimi. Šepnila sta si bila nekaj mimogrede in razumela sta se prav čisto in natanko. Zato pa sta se, ko so prišli na mesto in se je oče lotil svojega dela, malo po malem oddaljila od njega in naposled smuknila v znano grmovje.

»Ej, ej! Kam pa gresta? Da se mi ne izgubita?« je zaklical nad njima oče.

»Ne izgubiva se ne. Saj ne greva daleč; v grmovju bova; preko potoka ne pojdeva.«

»Pazita, da vaju ne ugrizne modras. Če gresta pa čez potok v gozd, vaju snó volk ali vaju medved odnese v brlog.«

»He he, he he!« sta se zasmejala, »saj ni več volkov in medvedov!«

(Nadaljevanje sledi.)

ZA NAŠE DELO

Gnojenje sadnega drevja

Rast drevesa, rodovitnost, tardnost rasto boljzani an mrazu an kvaliteta pardjelka stoji u tjem, če je bluo sadno drevje prau an zadost pognojeno.

Sadnemu drevju je trjeba gnojiti z domačimi an s kupjenimi gnojili. Od domačih gnojil je narbuoši hljeuski gnoj, gnojica an pepeu. Od kupjenih pa dušična, fosforna an kalijeva gnojila.

Narbuoši je, de se nucajo tud kupjena gnojila, zak' tele dost pomagajo: dušična gnojila pomagajo rast les an listje, fosforna rodovitnost an zdrjelenje, kalijeva pa pomagajo djetat cukur u sadju. Dobro gnojilo je tud japno.

Narbuoši cajt za gnojiti je jesen, zak' takuo do pomladi gnojila strohnijo. Cinoji se takuo, de se potrese gnojilo okuol drevesa an se ga podkopa. Starejšemu drevju pa je trjeba okuol njega izkopat 50 do 70 centimetru široko an 30 do 40 centimetru globoko jamo, note natrositi gnojila an jemo potlé zasut. Z gnojnicno se pa gnoji takuo, de se zemlja okuol drevesa polije z njo. Ker gnojnica njema u sebé fosforne kisline, je trjeba note dat na usakih taužent litru 8 do 10 kil superfosfata. Duo pa njema gnojnice lahko u jeseni an pozimi gnoji s pepelom, zak' ta ima u sebi fosforno kisline.

Drevje je trjeba pognojiti zlo dobro usakih štjer ljeta, umjes pa se po potrebi gnoji z gnojnicno an s kupjenimi gnojili.

Ker je pravilno an zadostno gnojenje potrebno za rodovitnost sadnega drevja an mjet dobro kvaliteto sadja, muora gnojenje postat za usakega sadjarja važno opravilo.

Če krava ne da mljeka

Znano je, de krava lahko zadržuje mljeko. Tuo nardi s pomočjo napetih mišic (muskolji), ki zabranjujejo odtokanje karvi an zavuj tegá se napno žile, ki tiščijo potlé na mljeko u vimenu, de ne muore von. U takih primjerih je narbuoš de napravimo kravo pozorno na kaj drugega, na primer, de kravo praskamo, de jo božamo, de ji tarkamo gor po rogovih al pa, de ji ložimo mokro kunj na harbat.

Skramba za sadje

Navadno kjet u katjeri spravljate puojske pardjelke, posebno kisle reči kot so kiska rjeba al zejé, nje dobra za daržat noter sadje, zak' ušafa sadje

slab duh. Prau takuo njeso dobri za skrambo solarji, če se noter stanuje. Narbuoš pa so podzemske kljeti, ki njeso previč suhe an se jim lahko menja ajar.

De ne buosta imjel gnilo sadje večkrat odprita okna al vrata an od cajta do cajta zažgite malo žvepla u zapartem.

Predelava sadja

Sadja je jesen an usi kmeti imajo več al manj grozduja al drugga sadja, ki ga boju predjelal u vino al žganje an zatu je prau, de vje usak kulku litru mo-

šta ali žganja da 100 kil sadja.

100 kg. jabuk da 60 do 70 litru mošta

100 kg. hrušk da 62 do 75 litru mošta

100 kg. malin da 65 do 80 litru mošta

100 kg. jagod da 70 do 85 litru mošta

100 kg. grozđa da 65 do 70 litru mošta

100 litru vinskih tropin da 5 do 6 litru žganja

100 litru sadnih tropin da 3 do 4 litru žganja

100 litru črješenj da 5 litru žganja

100 litru siiv da 4,5 litru žganja

100 litru jabuk da 2 litra žganja

100 litru hrušk da 2 litra žganja.

Dobri nasvjeti za targatou

Grozduje naj bo suho, ne smije bit mokro od dažá ali rose. Če je grozduje mokro je rjes, de dá več vina, a je potlé slabše suorte an se tud rajši pokvar.

Par targanju je trjeba grozduje dobro očistiti od te gnjilih jagod an tistih, ki njeso lepuo zdrjele al suhe. Slabo grozduje je trjeba posebej stiskati za vino al pa se z njegá nardi kis (ažejt). Če pa nardite iz ta slabega grozduja vino, mu dodajte pred moštenjem na usakih 100 kil 25 gramu trefosofita ali amonijevga solfosfata an pustiti mošt potlé 48 ur u mjer, potlé pa mu dat ajar s prelivanjem.

Če je hladno ureme je trjeba kjet prjet. Kar mošt vre naj bo u kljeti 15 do 20 gradu gorkuote. Če je temperatura buj nizka je trjeba ogenj zakurit, če je pa buj visoká je trjeba pa okna odprjet.

Bouno an gnilo grozduje

Ljetos je precej tistega grozduja, ki ima boljezen oidij, zavuj dažá je začelo gnit an zatu je dosti kmetu, ki mislejo ga potargat prej ku zdreleje, za ne zgubit pardjelka. Če je grozduje zlo gnilo je rjes bujš, de se ga hitro potarga čeglih nje še prau zdrjelo, če pa nje zlo gnilo je pa buoš počakat, de zdreleje. Buoš je zgubit deset litru vina na usak hektoliter an da ima dva grada več kakor pa imjet deset litru več vina, ki ima dva grada manj alkohola. Kislo vino, ki ima u sebi malo alkohola se ne skrani čez ljeto an se ga tud težkuo prodá.

Obrezovanje brjeskou

U jeseni je narbuoš cajt za obrezovanje brjeskou. Odrjezat je trjeba use stare pogarke, posebno tiste, ki so mjeli

sadje, zak' se takuo utardijo novi pogarke. Tako obrezovanje an redčenje varhou je še prau posebno dobro za zguodne suorte brjesk. S tjem djelom se tud poveča rodovitnost drevja. Duo bo obrjezou u jesen bo imú brjeskve manj smolkove kot pa, če bo tisto djelo opravu pozim.

GOSPODARSTVO

Državna pomoč za zbuojšat kekošnjake

Prošnjo se muora narditi tekem 30. oktobra

Ministrstvo za kmetijstvo (ministero agricultura) je določil za gorske kraje naše provincije en milijon an pou lir, za de bi se povečala an zbuojšala kokošnjereja. Od tistega denarja bo šlo en milijon an 125 taužent za kupiti dobre rase kokoši, 375 pa za zbuojšat kekošnjake. Tisti, ki boju zbuojšali kekošnjak jim bo gverno povarnu stroške za 50 od stuo, a stroški ne smijejo bit večji kot 40 taužent za usakega kokošnjereja. Gverno bo plaču največ pet kokoši, al 20 piščet al 40 jajc za podluošt. Kokoši, piščeta an jajca se boju muorli kupiti tam, kamor bo inšpektorat za kmetijstvo povjedu.

Duo će imjet tisto pomoč naj nardi prošnju do 30. otuberja na Ispettorato provinciale dell'Agricoltura — Sezione di Zootecnica — u Vidmu.

Pravico do tiste pomoči imajo u naši daželi teli kamuni: Ahten, Dreka, Brdo,

JALOVE OUCE

Dosti kmetu misli, de so oucé jalove zatu, zak' tuo muora bit an de je tuo iz narave an de temu se ne muore pomat'. Tuo nje rjes, razni študjarani ljudi so dokazal, de jalovost ne pride ninar sama od sebe ampak, de je temu kriva slaba hrana an pomanjkanje dobrih plemenskih kastronou. Kakuo se je trjeba runat, če ne boju oucé jalove? Predusem je trjeba gledat, de je usaj na usakih 20 do 25 ouc en dober kastron. Najmanj adán mjesac pred pripuščanjem je trjeba kastrone dobro fuotrat. Poleg dobre paše jim je trjeba dajat tud malo sena an najmanj eno kilo ousa na dan. Kadar se kastrona pušča ne smije rataš suh, drugač ne bo muo dobro an u redu oploditi useh ouc.

Tud oucam je trjeba dajat najmanj en mjesac pred oplojevanjem buošji fuotar an jih past na narbuoših pašnikih. Suhe ouce rade ostanejo jalove. Ouce nucajo poleg dobre paše tud najmanj pou kila soli na teden.

Nekatjeri še mouzejo ouce. Z moužo je trjeba ustavit, zak' nje dobro, de se iz njih izstisne tud zadnjo kapljico mljeka, an potlé pričakovat od njih dobre jagnjeta an dobro vouno.

Kup na debelo

ŽIVINA ZA ZAKOL		po kg.	
Krave	L. 220 do	269	
Voli	» 240 «	280	
Jenice	» 340 »	370	
Teleta	» 440 »	480	
Jarčki	» 220 »	250	
Ovce	» 190 »	210	
Kozé	» 150 »	180	
Pitana praseta	» 300 »	360	

ŽIVINA ZA REJO		po glavi	
Krave mlekarice	L. 12000 do	16000	
Jenice breje	» 13000 »	15000	
Praseta do 20 kg	» 6000 »	7500	

PERUTNINA - ZAJCI - JAJCA		po kg.	
Kokoši	L. 520 do	530	
Piščanci	» 500 »	550	
Race	» 420 »	450	
Furani (dindje)	» 500 »	530	
Zajci	» 240 »	250	
Jajca usako	» 30 »	32	

SER AN MASLO		po kg.	
Mlekarniško maslo	L. 1000 do	1050	
Domače maslo	» 850 »	900	
Ser do 2 mjesca star	» 400 »	450	
Ser čez 2 mjesca star	» 550 »	650	
Skuta	» 350 »	320	

ZITARICE		po kuintalu	
Ušenica	L. 6900 do	7200	
Sjerak	» 5300 »	5700	
Ušenična moka	» 8000 »	9500	
Ušenični otrobi	» 3500 »	3800	

SENUO		po kuintalu	
Djetelsko senuo	L. 2100 do	2500	
Navadno senuo	» 1200 »	1300	
Ušenična stis. slama	» 650 »	750	

GRADBENI LES		po kubičnem m.	
Bukovi hlodi	L. 12000 do	13000	
Orjevovi hlodi	» 28000 »	32000	
Cerješnjovi hlodi	» 18000 »	21000	
Smrjevovi hlodi	» 10000 »	11000	

DARVA ZA ŽGAT		po kuintalu	
Bukove darvá suhe	L. 1250 do	1300	
Bukove darvá surove	» 1050 »	1100	
Druge mehke darvá	» 750 »	800	
Bukovo oglje	» 1900 »	2400	

SADJE AN ZELENJAVA		po kg.	
Jabuka	L. 15 do	20	
Hruške	» 25 »	40	
Česple	» 15 »	20	
Kostanj	» 35 »	40	
Grozdje	» 35 »	45	

Odgovorni urednik: Tedoldi Vojmir
Založnik: »Matajura d. o. z.«
Dovoljenje videmskega sodišča št. 47 z dnem 26.7.1950
Tiska: Tiskarna L. Lucchesi - Gorica

Beneška ljudska pravca: Od kdaj ime Brezje in Brežani

V neki vasiči Beneške Slovenije so pred nogimi leti praznovali svoj običajni

ljudski praznik. Semkaj je prišel tudi nek mladenič iz današnje vasi Brezje. Bil

je oblečen v ovčjo kožo, brezaste barve in po pestavi zelo močan in se je hvallil, da

je najmočnejši človek na svetu. Dvignil je sod poln vina z zobni in v rokah držal

še dva sode in tako izkazoval svojo moč. Proti večeru, ko je začel ples, se je močno

ojl in zato je več plesalcev pohodil s svojimi okornimi cokljamí. Ljudje so mu bi-

il revoščiljivi zaradi moči in ker je bil pijan so ga začeli tepsti. Videč, da je se-

daj izgubil svojo moč so se mu smejali in ga vprašali kako mu je ime, a mladenič

je zbežal proti svoji vasi, ljudje pa so kričali za njim »Brezani«, ker je nosil bre-

zasto obleko in od takrat so dali njegovi vasi ime Brezje, ljudem pa Brežani.